

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΙΔΡΥΤΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΟΓΔΟΟΣ
ΙΟΥΛΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1950

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
38 - ΟΔΟΣ ΤΣΩΡΤΣΙΑ - 38
ΑΘΗΝΑΙ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΙ ΣΤΗ Β. ΗΠΕΙΡΟ

(ΠΡΙΝ ΑΠ' ΤΟΥΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΥΣ ΠΟΛΕΜΟΥΣ)

Α) ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Μιά μελέτη διεξοδική με τόν πιο πάνω τίτλο θά έπρεπε ν' άπλωθ' σε πολύ μεγαλύτερη έκταση. Καί λείπει ακόμη μιά τέτοια έργασία πολύπλευρη και διεξοδική κι αντικειμενική, έξω και πάνω από κάθε πολιτική ή έθνική προκατάληψη ή έπιδίωξη, μιά μελέτη συγκριτική, για νά φανή έτσι και με τών αριθμών τή γλώσσα ή έκταση και ο βαθμός τής έκπολιτιστικής συμβολής του κάθε Έθνους στην περιοχή αυτή τών Βαλκανίων.

Είναι δυστύχημα μεγάλο ότι ή φυγόκεντρος έξωτερική πολιτική μερικών κυβερνήσεων Βαλκανικών κρατών κατά περιόδους προτιμούσε νά έπιβαρύνη τόν πάντα ισχνό προϋπολογισμό τών κρατών αυτών με τις αξιώσεις τών πολεμικών Υπουργείων και όχι του Υπουργείου Παιδείας. Η Ιστορία τών ανθρώπινων κοινωνιών έχει δείξει ότι τό μόνο θετικό έξοδο, ή έργασία και ή θυσία που δέν πάει ποτέ χαμένη, είναι αυτή που γίνεται για τό ξάπλωμα τής Παιδείας. Πολύ περισσότερο άπ' τήν πολεμική δράση του άρχαίου Έλληνισμού μένει — προσφορά σ' όλόκληρη τή σημερινή και τήν αύριανή ανθρωπότητα — άκατάλυτος άπ' τό χρόνο, ο πνευματικός του πολιτισμός, ή παιδεία του. Κι άπ' τό χιλιόχρονο Βυζάντιο πολύ μεγαλύτερη αξία και νόημα άπ' τους άσίστατους πολέμους του έχουν οι έκπολιτιστικές του προσπάθειες, στις όποιες πολλοί σημερινοί λαοί, ιδίως οι σλαβικοί, χρωστούν τήν πρόοδό τους, τό φώς του πνευματικού τους πολιτισμού.

* * *

Έδω δίνω σήμερα μερικά σύντομα στατιστικά στοιχεία που δέν είναι εύρύτερα γνωστά.

Με τις αποφάσεις τής Διάσκεψης του Βερολίνου (1880) και τής Κωνσταντινούπολης (1881) τά σύνορα του έλληνικού Κράτους άπλώθηκαν βόρεια ως τά νότια σύνορα τής Μακεδονίας και τής Ηπείρου, σε

μιά γραμμή που ξεκινούσε άπ' τις έκβολές του Πηνειού κι έφτανε ως τήν Άρτα και τόν Άμβρακικό κόλπο. Όλόκληρη ή Ηπειρος και ή Μακεδονία έμενε ακόμη υπόδουλη στο κράτος του Σουλτάνου. Τά χριστιανικά Έθνη τής Βαλκανικής συνέχισαν τους άγώνες τους για τήν ολοκλήρωση τών έδαφικών τους διεκδικήσεων, δηλαδή τήν άπελευθέρωση τών έδαφών τους και τών υπόδουλων λαών τους άπό τήν τουρκική δεσποτεία. Η διπλωματική, αλλά και ή στρατιωτική Ιστορία τών Βαλκανίων δείχνει ότι έγιναν πολλά χρόνια κοινές έέργειες τών χριστιανικών Βαλκανικών κρατών για τις κοινές έπιδιώξεις τους, και οι έέργειες αυτές ώδήγησαν στην έλληνοσερβοβουλγαρική στρατιωτική Συμμαχία κατά τους Βαλκανικούς πολέμους του 1912. Οι έέργειες εκείνες είχαν άπλωθ' και ως τήν Εύρωπαϊκή διπλωματία. Σήμερα θά περιορισθώ στην παράθεση τών στοιχείων, που δίνει ένα έπίσημο Ιστορικό ντοκουμέντο. Είναι ο χάρτης του Erhard: Carte des Écoles chrétiennes de la Macédoine. Gravé et imprimé par Erhard Frères, 35 rue Denfert - Rochereau, Paris.

Ο πολύτιμος και σπάνιος αυτός χάρτης μας δείχνει όλόκληρη τήν περιοχή τής Μακεδονίας με τήν τουρκική διοικητική διαίρεση (βιλαέτια, σαντζάκια, καζάδες). Ο έκδότης θέλει, όπως κι ο τίτλος καθαρά τό δηλώνει, νά δείξη τά χριστιανικά σχολεία τής Μακεδονίας, για νά φανή ή ύπεροχή του χριστιανικού στοιχείου. Σημειώνονται όμως ξεχωριστά τά σχολεία τά έλληνικά, τά σερβικά, τά βουλγαρικά και τά ρουμανικά. Ο σκοπός του έκδότη αποκλείει τή μεροληψία του υπέρ τούτου ή εκείνου του Βαλκανικού Έθνους. Έξ άλλου τά στοιχεία για τήν κατάρτιση του χάρτη αυτού συγκεντρώθηκαν άπό συνεργεία τών γαλλικών κυρίως τοπικών προξενείων και ύποπροξενείων, νομίζω, και διασταυρώθηκαν με τις καταστάσεις, που θά έδωσαν οι άρμόδιες Υπηρεσίες τών Έλλήνων, τών Σέρβων, τών Βουλγάρων και τών Ρουμάνων.

Όταν σκύψης με προσοχή και στοχα-

σμοῦ πάνω στὸ χάρτην αὐτόν, δὲν μπορεῖς παρὰ νὰ ἐκτιμήσης — τουλάχιστο νὰ ἐκτιμήσης — τὴν ἀξιοθαύμαστη ἐκπολιτιστικὴ συμβολὴ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου σ' ὁλόκληρην αὐτὴ τὴν περιοχὴ τῶν Βαλκανίων. Καὶ πρέπει νὰ συλλογιστῆς ὅτι ὁλόκληρη αὐτὴ ἡ τεράστια ἐργασία ἐγίνε σ' ἐποχὴ σκλαβιάς, πού τὰ σχολεῖα δὲν τὰ ἔχτιζε τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας, ἀλλὰ ὁ λαὸς μόνος του, πού ἔχτιζε καὶ τὶς ἐκκλησιὰς του καὶ συντηροῦσε τοὺς δασκάλους του καὶ τοὺς παπάδες του. Ἡ αὐτοδιοίκηση τῶν Κοινοτήτων ἐκέντριζε τὴν εὐγενικὴ ἀμιλλα καὶ ἔτρεφε τὴν πρωτοβουλία κι ἀναρρῖπιζε τὴν δραστηριότητα τῶν ὑπέροχων ἐκείνων ρυγιάδων. Γιατὶ πρέπει, φυσικά, νὰ σταθῆς καὶ νὰ συλλογιστῆς καλὰ τοὺς δύσκολους δρους καὶ τὸν πολὺμοχθο ἀγῶνα τῆς σκληρῆς ἐκείνης ζωῆς τοῦ Μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ τὰ χρόνια ἐκεῖνα, γιὰ νὰ νιώσης πόσο ἡρωϊκὸς ἦταν ὁ ὄργανισμὸς ἐκείνός τῶν ἀποκεντρωμένων καὶ ἀπομονωμένων χωριῶν γιὰ τὴ μόρφωση τῶν παιδιῶν τους καὶ τὴν καλλιέργεια μιᾶς ἡμεροσύνης καὶ μιᾶς ἀνθρωπιᾶς στὴ χώρα καὶ γιὰ ἐκπολιτιστικὸ παραδειγματισμὸ καὶ τῶν ἄλλων ἐθνικῶν ὁμάδων τῆς Μακεδονίας.

Ἐξ ἄλλου ἡ Ρουμανία μόλις στὰ 1877 ἀπόκτησε τὴν ἀνεξαρτησία της, ἡ Βουλγαρία στὰ 1878, ἡ Ἀλβανία ἦταν ὑπόδουλη στοὺς Τούρκους ὡς τὸ 1912.

Ἀπὸ πῶς πρὶν ἀνεξάρτητες ἦσαν μόνο ἡ Σερβία καὶ ἡ Ἑλλάδα.

Ἐν ὅλοκληρη ἡ μακεδονικὴ χώρα εἶναι χωρισμένη σὲ σαρανταεπτὰ μικρὰ διοικητικὰ διαμερίσματα (kazas). Στὸ χάρτη σημειώνονται τὰ σχολεῖα (Δημοτικὰ καὶ Γυμνάσια), οἱ χριστιανικὲς ἐκκλησιᾶς, τὰ μοναστήρια καὶ τὰ μετόχια. Ὅλες οἱ ἐκκλησιᾶς, τὰ μοναστήρια καὶ τὰ μετόχια εἶναι τῆς Ἑλληνικῆς ὀρθοδοξίας· οὔτε μία ἐκκλησιᾶ βουλγαρικὴ, σερβικὴ, ρουμανικὴ. Σὲ μερικὲς περιπτώσεις μάλιστα (ὅπως π. χ. στὴ Ζουπάνιστα καὶ στὴ Βλάτσα τῆς Καστοριάς καὶ στὴ Λαμπανίτσα τῆς Κοριτσᾶς) πού σημειώνεται μόνον βουλγαρικὸ σχολεῖο, ἡ ἐκκλησιᾶ εἶναι ἑλληνορθόδοξη.

Σχολεῖα ἀναφέρονται συνολικὰ 752 ἑλληνικά, 423 βουλγαρικά, 32 σερβικά καὶ 12 ρουμανικά.

Ὁ κατάλογος δείχνει κατὰ διαμερίσματα διοικητικὰ (kazas) τὰ μέρη ὅπου σημειώνονται τὰ σχολεῖα. Σημειῶνω τὶς ἐπαρχίες ὅπου ὑπῆρχαν ἑλληνικά σχολεῖα. Στὶς ἐπαρχίες Raslik, Kavadar, Kicevo καὶ Karalas δὲν σημειώνεται ἑλληνικὸ σχολεῖο. Στὶς ἐπαρχίες Kazamath, Pekire, Elbasan καὶ Dibra δὲν σημειώνεται κανένα σχολεῖο.

ΧΩΡΙΑ ἢ ΠΟΛΕΙΣ ΜΕ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

<i>Gramoshe (Γράμμος)</i>	Περλεπέ	Μπρόδι	Βιμπέλι
Γκράμποβα	Στάρα Βίνα	Μπρούσνικ	Βιτικούκι
<i>Ochrida (Ὀχρίδα)</i>	Τοπολίτσανη	Νεγκότσανη	Βραδοβίτσα
Βελίτσα (*Ἄνω)	<i>Monastir (Μοναστήρι)</i>	Νοβάτσι	Γενι-Κασί
Βελίτσα (Κάτω)	*Ἀγλαρίτσι	Νόσκαλ	Γράψι
Διουμπάνιστα	*Ἀχίλλειον	Ντίχοβο	Δάρζα
*Ὀχρίδα	Βελουχίνα	Ντουμπρομιε	Δισνίτσα
Ραδόχοστα	Γερμενό	*Ὀρέχοβο	Ζιτσίστα
Στρούγγα	Γιανκοβίτσι	*Ὀριζάρι	Κατούνα
Τραπεζίτσα	Γπόπεσι	*Ὀροβνίκι	Κιούτεσα
Χλίτι	Γκραντεσνίτσα	*Ὀψίρινο	Κοριτσᾶ (γυμνάσιο 1612 μαθ.)
<i>Starovo (Πόγραδετς)</i>	Δράγος	Παράλοβο	Κόστενετς
*Ἀρμένι	*Ἐγκρι	Πέτκα	Λαβδάρι
Δουχεμίτσι	Κίρκλινο	Ράκοβο	Μαριγιάν
*Ἐπισκοπή	Κλαμπασίτσα	Ραχοτίνι	Μοσχόπολις
Λάγγα	Κρούσοβο (557 μαθ.)	Ρέμβη	Μπερνίκι
Πογκούρα	Λάζετς	Ρέσνα	Μπομποσίτσα
Πόγραδετς	Λάφτσι	Ρέχοβο	Μπόρια
Χαλιρούπι	Λάχτσι	Ρούδαρι	Ντρένοβο
<i>Perlepe (Περλεπέ)</i>	Μαλοβίστα	Σέρπτσι	*Ὀσόγια
Γκραντεσνίτσα	Μοναστήρι (γυμνάσιο 1695 μαθ.)	Στέρκοβο	Πενταβούνι
Ζόβικ	Μπαρέ-Χάνι	Τίρι	Πολένα
Κάνιστα	Μπέραντζι	Τίρνοβο	Προγόφι
Μπερνίκι	Μπιστριτσα	Τσαουρλί	Ραμπέτσι
Μποντιμίτσι	Μπιτούσα	Χριστιάνσκι	Σινίτσα
	Μπούκοβο	<i>Korytza (Κοριτσᾶ)</i>	Σιλίστα
		Βιγλίτσα	Στρατόπεδα

Τέζοβα	Τσερνολίστα	Κωστανταϊκο	Πλίσια
Τρεπίτσα	Τσούκα	Λαψίστα	Ραδοσινίστα
Τρέτσκα	Ψοχώρι	Λιβόχοβο	Ριάχοβο
Χοτσιστα	Florina (Φλώρινα)	Λονκόμι	Σαμαρίνα
Kolonia (Κολωνία)	Ἄρμενοχώρι	Λοσνίτσα	Σαραγκαναῖοι
Κοστενίτσι	Ἄρμενσκο	Λούντζι	Σαρακίνα
Λιούρασι	Ἀσάναβο	Μάγεροι	Σίτοβο
Μπέζανη	Βίρμπιανη	Μιράλι	Σινίκοβο
Μπίλιουσι	Βοσταράνι	Μιρίζανη	Σκρίνι
Μπόροβα	Γκορνίτσεβο	Μπόρσα	Σμίξι
Ντιουλζέτσι	Ἐσκι-σού	Ντότσικο	Σουρμπίνο
Ράχοβα	Ἐχλοβα	Ντρένοβο	Σπήλαιο
Στίκα	Ζελένικο	Πέλκα	Στίτσιαχη
Kastoria (Καστοριά)	Καλένικο	Πιπιλίτσα	Στίλτσι
Ἄποσκηπή	Καμπανίτσα	Ραδοβίτσι	Τούζι
Βλαχοκλεισοῦρα	Κλαδοράβδι	Σελίτσα	Τρίβενι
Βούρουστο	Κλεστίνα	Σερβάδες	Τσούρεχτη
Βραστάνη	Κοσκόνι	Σιάτσιστα(γυμ.878'μαθ.)	Φιλιππαῖοι
Γιανόβενη	Κότορι (Ἄνω)	Σίσανη	Φυλή
Γκάμπρες	Κότορι (Κάτω)	Σλοβάνι	Χολένιτσα
Γκορέντσι	Κρούσογκρατ	Τσομπάνοι	Elassona (Ἐλασσώνα)
Γκουίρτσιστα	Λαγένι	Τσοτύλι (γυμνάσιο)	Ἄγ. Δημήτρης
Γκρέντσι	Λεσκοβίτσι	Χοτούρι	Ἀμούροβα
Δολιανή	Λόζανη	Grevena (Γρεβενά)	Βελανιδιά
Δούπιανη	Μπανίτσα	Ἄβδέλα	Βερδεκούσα
Ζαγορίτσανη	Μπάτσι	Ἀράπης	Βλαχογιάννης
Ζαπάνιστα	Μπιέλ-Καμιένι	Βαλτινὸ	Βλαχολίβαδο
Ζέλοβα	Νεβέσκα	Βαντονίτσα	Βουβάλα
Ζούζελτσι	Νεγκίβανη	Βαρέτσια	Βούρμπα
Ζράλτσι	Νερέ	Βέλια	Γερβίνο
Καλέβιστα	Πάτελε	Βιάντσικο	Γιανωτὸ
Καστοριά	Πεσουνίτσα	Βιβίτσι	Γλίκοβο
Κονοντάτι	Πέτροσκο	Βίτσι	Διλινίστα
Κόστερατς	Πισοδέρι	Βοδένσκο	Διμεράδες
Κρούπιστα	Προικόπανα	Βραβονίστα	Δισκάτα
Λαμπάνιστα	Σέροβο	Γρεβενά	Δομένικο
Λάχοβο	Σετίνα	Γριντάδες	Δουκλίστα
Λουβράκι	Σόβιτς	Διμηνίτσα	Δριάνοβο
Μανιάκι	Σοροβίτσεβο	Δέλνο	Ἐλασσώνα
Μαυροβούνι	Στρέμπρενο	Δόβρανη	Ἐλευθεροχώρι
Μπάλσορ	Φλώρινα	Δρουβρούνιστα	Καρνά
Μπαμπούκι	Kailar (Ἐορδαία)	Ἐξαρχος	Κεφαλόβρυση
Μπομπίστα	Γραμματικὸ	Ζυγόστι	Κοκκινοπλὸ
Μπρεζνίτσα	Ἐμπόρια	Καλαμίτσι	Κόνιατσι
Νέστραμη Ἄνω	Καραχουρνάρ	Καλόχι	Κρασιά
Νέστραμη Κάτω	Κατρανίτσα	Κηπουριὸ	Λουτρο
Ντομπρολίστα	Κουμάνα	Κοντσιότι	Λυκούδι
Ντράνιστα	Μπλάτσι	Κοσμάτι	Μαγούλα
Ἰλίστα	Ντουβουτλάρ	Κουβλαράκι	Μιτσὸ
Ἰοσίμα	Παλαιοχώρι	Κούσκο	Μολογκούστα
Ἰονίτσανη	Τρεμενὸ	Κρασιά	Παλιόκαστρο
Πεκλάτι	Τρεμπίστα	Λάβδα	Πέρτορι
Ποζδίβιστα	Φραγκοβίτσα	Λιβίνοβο	Πιτσούντα
Σερίλοβο	Χασάνκιοι	Μάνεσι	Πολιανιά
Σέστοβο	Naslitch (Βόϊον)	Μαυρονάτσι	Σαγιρ
Σετόμι	Βρασιά	Μαυρονόρος	Σκαμνιά
Σμαρδέσι	Δολὸς	Μεσολούρι	Σμόλια (Παλιά)
Σταρίτσα	Κίναμο	Μηλιά	Συκιά
Σταρίτσανη	Κόντσικο	Μοναχήτι	Τσαπουρνιά
Τίρνοβο	Κούτσικο	Παλαιοχώρι	Τσαρίτσανη
Τούχουλι	Κριμίνι	Παλιόκαστρο	Serfidje (Σέρβια)
Τσακόνι		Περιβόλια	Βελβεντὸ
Τσερεσνίτσα		Πίρορα	

Βιτιβιανή	Καμαρωτό	Βίταστα	Σακαφκιά
Δειλινό	Κρούσοβο	Γκορνίτσα	Σέρρες
Ἴζισκο	Λάτροβο	Γκράτσιανη	Σουμπάσκιοϊ
Καισαριά	Λίβος	Ἐγκρί - Ντερέ	Σούρπα
Καστανιά	Μπαρακλι	Ζίχνα	Στάρος
Καταφύγι	Πορόγια	Κιούπκιοϊ	Τζίντζος
Κρινίκι	Ραδοβο	Κλιρτίκοβα	Τζουτζούλι
Λαζαράδες	Ράμνα	Κολτσάκι	Τοπόλιανη
Λαμπανίτσα	Σαβιάτσο	Κοισάκι	Τούμπα
Μακρό	Σπάτοβο	Κουρμίστα	Τσερλίστα
Μαστροχώρι	<i>Petritsch (Πετρίτσι)</i>	Λακοβίκι	Φράσανη (Κάτω)
Μεταξᾶ	Μπογκοροβίστα	Μαντήλι	Χαμηλά (Χριστιάν)
Μικρόβαλτος	Πετρίτσι	Νεοχώρι	Χαμηλά (Ὀσμάν)
Παλαιογρατσάνη	Στάροσοβο	Νούσκα (Κάτω)	Χομοντός
Ράχοβο	<i>Melnik (Μαλένικο)</i>	Πετελίνος	Χούμκος
Σέρβια	Μελένικο	Πόρνα	<i>Langada (Λαγκαδάς)</i>
Σκούλιαρη	Σπάντζια	Προβίστα	*Αγ. Βασίλης
Τρανόβαλτος	<i>Neurokor (Νευροκόπι)</i>	Ράχοβα	*Αδάμ
Κοζαπα (Κοζάνη)	Βροντοῦ (Κάτω)	Ρεσίλοβα	*Αρδαμέρι
Βανίτσα *Ἄνω	Ζίχνοβο	Ροδολίβος	Βισόκα
Βανίτσα Κάτω	Νευροκόπι	Σέλιнос	Βραστά
Γκομπλίτσα	Σταρτσίστα	Σεμαλτός	Γκρόζντοβο
Δραγοδανίτσα	<i>Sari - chaban (Χρυσού-πολη)</i>	Σκριζοβα	Ζαγκλίβερι
Καισαρειά	Καγιά-Μπουνάο (200 - 500 μαθ.)	Τσεπέλιανη	Ζάροβο
Καλιάνη	Χρυσούπολη	Χουροβίστα	Ζοχός
Κοζάνη	<i>Kavalla (Καβάλλα)</i>	<i>Serres (Σέρρες)</i>	Καβαλάρι
Μηλιδώνι	Καβάλλα (200-500μαθ.)	*Αβδαμάχι	Κλίσαλι
Ραδοβίστα	<i>Drama (Δράμα)</i>	*Αηδονοχώρι	Λαγκαδάς
<i>Dzumaja (Τζουμαγιά)</i>	Βόλακας	*Αμούρμπεη	Λιβάδι
Τζουμαγιά	Βισοτσάνη	*Αχινός	Λουτσίκι
<i>Stroumitza (Στρώμιτσα)</i>	Δοξάτο	Βενζίκι	Λυκοβούνι
Γκάμπροβο	Δράμα	Βροντοῦ (*Ἄνω)	Μασλάρι
*Ἐλεοῦσα	Δράνοβο	Γκούτσιος	Μπαλαφτζᾶ
Ζίμποβα	*Ἐντίρνετζικ	Δημητρίτσι	Μπέροβο
Κολεσίκι	Μπουμπλίτσα	Δοβίστα	Περιστερία
Κοστουρίνο	Πλέβνα	*Ἐζγιοβα	Ράβνα-μουσλιν
Μακρίεβο	Προσοτσάνη	*Ἐλβιανή	Στεφανίνα
Μακρινή	Τουρκοχώρι	*Ἐρνέ-κιοϊ	Χορούστα
Μπορίχοβο	Τσατάλτζα	Ζερβοχώρι	<i>Kassandrie (Κασάνδρα)</i>
Ρίτζι	<i>Pravi (Πράβι)</i>	Καμένικ	*Αγ. Μάμας
Σοσίτσα	Αὐλή	Καρλίκιοϊ	*Αγ. Νικόλαος
Στρώμιτσα	Δράνοβα	Κιούπρι	*Αγ. Παρασκευή
Τίχνοβο	*Ἐλευθερόπολη	Κόπατσι	*Αθιτός
<i>Doiran (Δοϊράνη)</i>	Κάργιανη	Κούμπλι	Βάλτα
Βαλάντοβο	Μέστιανη	Κρούσοβο (*Ἄνω)	Βαῦδος
Δοϊράνη	Μεσορροπή	Κρούσοβο (Κάτω)	Βαρβάρα
Πίραβο	Νικήτσανη	Λάκος	Βραστά
Πότορος	Παλιόχωρα	Μάκεσι	Βαλάτιστα
Φούρκα	Παύλιανη	Μελίνκιτς	*Ἰερισῶ
<i>Avret hissar (Κιλκίς)</i>	Ποδογοριανή	Μερτάνοβο	*Ἴββορον
*Αμάτοβο	Πράβι	Μπαρακλι	Καζαντζικ
*Αμπάρκιοϊ	Φτέρη	Μπαχτιάο	Καλαντζή-μαχαλέ
Βαρδάροβιτς	<i>Zihna (Ζίχνα)</i>	Μπούτκοβα (*Ἄνω)	Καπράκι
<i>Demir - hissar (Σιδερόκαστρο)</i>	*Αγκίστα	Μπούτκοβα (Κάτω)	Κασσάντρα (Νέα)
Βετρίνα	*Αλιστράτη	Νιγρίτα	Κασσαντρινό
Σιδερόκαστρο		Νιγκοσλάβ	Καψοχώρα
		Ντράνοβα	Κρημνά
		Ευλοτρός	Λαρίκοβι
		*Ὀρλιακο	Λούκοβι
		Πρόδρομος	Νεοχώρι
		Πρόσνικα	Νικήτας
		Ράβνα	*Ὀρμλία
		Σαίτα	

Παζαράκια	Γοργώπη	Νήσια	Πρόδρομος
Παλαιοχώρα	Δαβίδοβο	Ὁρίζαρι	Ρέζιανη
Παλαιοχώρι	Καρασούλι	Πόντος	Ρηϊνὴ
Παλιούρι	Κούπα	Πρεβεδίστα	Σέλι
Παρθενῶν	Λέσκοβο	Σέμερη	Σερβοχώρι
Πολύγυρος	Λιβάδι	Τέχοβα	Σπορλίτα
Πολύχρονο	Λιούνιτσα	Τρεσίνα	Τερχοβίστα
Ραβόνικα	Λούντζι	Τσερκόβιανη	Τσέρνοβα
Ραῶνα (Ἀπάνω)	Μαρζέντσα	Τσερνορίνο	Τσαπάνιστα
Ρεσένικ	Ματαίκοβο	Τσιγγάνοι	Χωροπάνι
Συκιά	Μίροφτσα	Τσονίτσεβο	<i>Katerina (Πιερία)</i>
Στάνος	Μούινε	<i>Verria (Βέρροια)</i>	Ἁγιάννης
Τοπλίκια	Μπογκντάντσα	Ἁγιος Μαρίνος	Ἁγιος Παντελεήμων
Τούμπα	Μποξέμτσα	Ἀλάμπουρος μέγας	Βροντή
Φούγκα	Μπόρες	Ἀλάμπουρος μικρός	Βρωμερή
Χανιώτη	Νεγκόρτσι	Ἀρκουδοχώρι	Καρύτσα
<i>Salonique (Θεσ)νίκη)</i>	Παρδεϊτσα	Βέρροια (γυμν. 723 μ.)	Κατερίνη
Ἀϊβαλί	Σέχοβο	Βέστοβα	Κίτρος
Ἀπονομή	Στογιάκοβο	Βετσίστα	Κίτρος - Καλύβια
Βαλμαντά	Τσερναρέκα	Βλατάτσι	Κολινδρός
Βασιλικά	Χούμα	Βοξαρίτες	Κουντουριώτισσα
Γενίκιοϊ	Χόσανη	Γιαντσίστα	Λεφτοκαρνά
Γιαλατζίκ	<i>Janiza (Γιανισά)</i>	Διαβατό	Λιβάνοβο
Γιουλιντέ	Ἀγαλά	Διαβορνίτσα	Λιτόχωρο
Γκραντλομπόρ	Ἀπόστολη	Δράτσικο	Σκοτεινά
Ζορμπά	Βολτσίστα	Ἴρεσελ	Σκοτερινή
Ζουμπάδες	Γιανισά	Κιρτσιλάρ	<i>Thassos (Θάσος)</i>
Θεσσαλονίκη	Γκαμπρόφτσι	Κόκοβο	Βούλαρι
(ἑλλ. γυμν. 2160 μ.)	Γκιούπτσεβο	Κουλούρα	Θεολόγος
(βουλγ. » 764 μ.)	Γουμεντζέ	Λακοβίστα	Καζαβίτι (Μεγάλο)
(σερβ. » 50-200 μ.)	Δαμιανοί	Λιανοβέργι	Καζαβίτι (Μικρό)
(ρουμ. » 50-200 μ.)	Δογαντζή	Λοτρός	Κακὴ Ράχη
Καβακλί	Καδίκιοϊ	Μονόσπιτα	Κάστρο
Καγιάλι	Καδινόβο	Μπάλικι	Μουριές
Καδίκιοϊ	Κορνισόρ	Μποστάνι	Παναγιά
Καπουτζιλάρ	Κοσίνοβο	Νάουσα	Ποταμιά
Καραμπουρνό	Κρίβα	Νίζι	Σκάλα Παναγιά
Κιρτζαλάρ	Κρούσορο	Ξεχασμένη	Σωτήρος
Κλειδί	Λιβαδίτσα	Πισκοπή	
Κορφή	Λιπαρινό		
Κουλάκια	Λιτόβογι		
Κούρφαλη	Μπαροβίτσα		
Λαίνα	Μπόντετσι		
Λανίμπουρι	Πετκάσι		
Μπαλτζά	Πιλορίκι		
Νεοχώρι	Πέτροβο		
Νταούτ-μπαμπαλί	Ραντομιρ		
Ντρίμι-γλαμπά	Σαρί-καδή		
Πολιοχώρα	Στράβιστα		
Σαρίτσα	Τουρλίχοβα		
Τεκέτι	Χισάρ-μπεη		
Τοψίν	<i>Vodena (Βοδενά)</i>		
Τρίκκαλα	Ἁγιος Ἡλίας		
Τσαλίκι	Ἀρσένι		
Τσοχάλαρ	Βερτεκόπι		
Χαρμάνκιοϊ	Βλάντοβο		
Χορτιάτης	Βοδενά		
<i>Guevgeli (Γευγελή)</i>	Ἐπισκοπή		
Ἀρχάγγελος	Κοστούργιανη		
Βορισλάβ	Καμένικο		
Γευγελή	Μπάχοβο		
Γκουρτσίστα	Μεσημέρι		
		Βέρροια	E
		Βοδενά	B
		Βόϊον	Σ
		Γευγελή	P
		Γιανισά	
		Γράμμος	
		Γρεβενά	
		Δίβρη	
		Δοϊράνη	
		Δράμα	
		Ἐλασσώνα	
		Ἐλβασάν	
		Ἐορδαία	
		Ζίχνα	
		Θάσος	
		Θεσσαλονίκη	

Ἄς ρίξουμε τώρα καὶ μιὰ συγκεντρωτικὴ ματιά. Οἱ ἀριθμοὶ δείχνουν τὸν ἀριθμὸ τῶν σχολείων στὴν ἀντίστοιχη περιοχὴ (καζά). E = ἑλληνικὰ σχολεῖα, B = βουλγαρικά, Σ = σερβικά, P = ρουμανικά.

	E	B	Σ	P
Βέρροια	37	—	—	—
Βοδενά	21	15	2	—
Βόϊον	29	1	—	—
Γευγελή	26	23	5	—
Γιανισά	28	10	1	—
Γράμμος	1	—	—	—
Γρεβενά	59	—	—	—
Δίβρη	—	—	—	—
Δοϊράνη	5	10	—	—
Δράμα	11	5	—	—
Ἐλασσώνα	40	—	—	—
Ἐλβασάν	—	—	—	—
Ἐορδαία	12	9	—	—
Ζίχνα	27	3	—	—
Θάσος	11	—	—	—
Θεσσαλονίκη	36	8	1	1

	Ε	Β	Σ	Ρ
Καβάλλα	1	—	—	—
Καβαντάο	—	15	—	—
Καζαμάτ	—	—	—	—
Καραλάο	—	16	2	—
Κασσάνδρα	39	—	—	—
Καστοριά	53	25	—	1
Κατερίνα	15	—	—	—
Κίτσοβο	—	17	7	—
Κιλκίς	3	17	1	—
Κοζάνη	9	—	—	—
Κολονία	8	—	—	—
Κοριτσά	32	2	—	2
Λαγκαδάς	22	2	—	—
Μελένικο	2	19	—	—
Μοναστήρι	47	46	2	2
Νευροκόπι	4	36	—	—
Ὀχρίδα	8	22	4	1
Πέκινη	—	—	—	—
Περλεπές	8	23	6	1
Πετρίτσι	3	5	—	—
Πόγραδετς	7	—	—	1
Πράβι	12	—	—	—
Ραντομίρ	—	2	1	—
Ρασλίχ	—	12	—	—
Σαρι-σαμπάν	2	—	—	—
Σέρβια	19	—	—	—
Σέρρες	53	12	—	—
Σιδερόκαστρο	12	21	—	—
Στρώμνιτσα	12	17	—	—
Τζουμαγιά	1	11	—	—
Φλώρινα	37	19	—	3
Σύνολο	752	423	32	12

Δὲν εὗρηκα ἀρκετὰ στατιστικὰ στοιχεῖα γιὰ νὰ ὑπολογίσουμε μὲ ἀκρίβεια ἐπιστημονικὴ τὸν ἑλληνικὸ καὶ τὸ συνολικὸ πληθυσμὸ τῶν 47 καζάδων ποὺ συναποτελοῦσαν τότε τὴ Μακεδονία. Ἔτσι δυσκολευόμαστε νὰ προσδιορίσουμε, σὲ πόσο συνολικὸ καὶ σὲ πόσο ἑλληνικὸ πληθυσμὸ ἀντιστοιχοῦν αὐτὰ τὰ σχολεῖα ποὺ δείχνει ὁ χάρτης τοῦ Erhart. Ἡ ἐπίσημη ἑλληνικὴ στατιστικὴ τοῦ 1940 σὲ συνολικὸ πληθυσμὸ τῆς ἑλληνικῆς Μακεδονίας 1.411.769 ἀναγράφει 1852 δημοτικὰ σχολεῖα (947 μονοτάξια, 428 διτάξια, 192 τριτάξια, 81 τετρατάξια, 55

πεντατάξια καὶ 149 ἑξατάξια). Ἡ ἴδια στατιστικὴ σημειώνει γιὰ τὴν ἑλληνικὴ Μακεδονία τοῦ 1920 ποσοστὸ ἀγραμμάτων πάνω ἀπὸ 60% καὶ, τὸ 1928, 40—45%. Γιὰ τὴν ἐποχὴ λοιπὸν τοῦ Χάρτη Erhart, ποὺ ὁ πληθυσμὸς δὲν θὰ ἦταν σημαντικὰ λιγότερος οὔτε καὶ τὰ χωριά, πρέπει νὰ δεχτοῦμε ὅτι 752 σχολεῖα ποὺ ἀντιστοιχοῦσαν σ' ὀλόκληρο τὸν ἑλληνισμὸ ὀλόκληρης — ὄχι μόνο τῆς τῶρα ἑλληνικῆς — Μακεδονίας, δηλαδὴ μιᾶς περιοχῆς περίπου διπλάσιας τῆς τῶρα ἑλληνικῆς, ἦσαν πολὺ λίγα. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο καὶ ἡ στατιστικὴ τοῦ 1920 μᾶς δίνει πάνω ἀπὸ 60% ἀγραμμάτους γιὰ τὶς «Νέες Χῶρες». Ἄν ὅμως σταθοῦμε καὶ καλοστοχασθοῦμε τὴ δύσκολη κατάστασις τῆς τουρκοκρατούμενης τότε Μακεδονίας, ποὺ τὰ φτωχὰ χωριά ἔπρεπε μόνον τοὺς, χωρὶς κρατικὴ ἀρωγὴ, νὰ χτίσουν τὰ σχολεῖα τοὺς καὶ νὰ συντηρήσουν τοὺς δασκάλους τῶν παιδιῶν τοὺς, τότε θὰ καταλάβουμε πόσο ἥρωισμὸ καὶ πόσον ἀγῶνα μὰ καὶ πόσο πόθο γιὰ πνευματικὴ καλλιέργεια κρύβει αὐτὸ τὸ 752. Ἦταν ὁ καλύτερος πόλεμος ποὺ ἔκαναν ἀσίγαστα οἱ ραγιαδες ἐναντίον τοῦ Χρόνου: ὅπως ἔσπερναν τὸ χωράφι τοὺς γιὰ τὸ ψωμί τοὺς, ἔτσι μὲ τὸ μόχθο τοὺς ἔσπερναν καὶ σχολεῖα γιὰ τὰ παιδιά τοὺς καὶ γιὰ τὸν πολιτισμὸ.

Β) ΒΟΡ. ΗΠΕΙΡΟΣ

Γιὰ τὰ σχολεῖα τὰ ἑλληνικὰ τῆς Βορ. Ἡπείρου χρησιμοποίησα τὸν ἐπίσημο χάρτη τοῦ ἑλληνικοῦ Γενικοῦ Στρατηγίου*. Κι αὐτὸς ὁ χάρτης ἀκολουθεῖ τὴν τουρκικὴ διοικητικὴ διαίρεσις σὲ καζάδες. Σημειώνει μόνον τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ τὶς ἑλληνικὲς ἐκκλησίες, κι ἔτσι δὲν μποροῦμε νὰ κάνομε τὴ σύγκρισιν μὲ τοὺς ἀριθμοὺς τῶν ξένων σχολείων τῶν ἄλλων ἐθνικῶν ομάδων τῶν Βαλκανίων. Δίνω συγκεντρωτικὰ πρῶτα τὰ στοιχεῖα τοῦ χάρτη κατὰ καζάδες.

* «Carte des églises et des écoles helléniques de l'Épire du Nord en 1913, (édité par le) Grand Quartier général hellénique, Etat Major — 2ème Bureau (Section des Affaires Politiques). Θεσσαλονίκη, 1920». Στὴν Ἑθνικὴ Βιβλιοθήκη μὲ στοιχεῖα Γ. Π. 6505/6505 α

Καζᾶς	*Ἑλληνες κάτοικοι	*Ἐκκλησίες	Σχολεῖα	Δάσκαλοι	Μαθητὲς ἀγόρια	Μαθητὲς κορίτσια	Σύνολο
Ἀργυρόκαστρο	20.016	93	87	101	3190	1275	4465
Δέλβινο	17.215	73	70	82	2319	701	3020
Κολωνία	11.269	16	20	30	1340	465	1805
Κοριτσά	33.199	83	65	175	5025	2880	7905
Λεσκοβίκι	6.455	24	22	23	568	72	640
Πρεμετὴ	10.825	36	37	41	910	205	1205
Πωγώνι	5.550	11	12	17	560	300	860
Τεπελένι	6.093	21	26	33	840	370	1210
Χειμάρρα	6.188	20	13	21	645	320	965
Σύνολο	116.810	377	352	513	15.397	6888	22.285

(Γεν. σύν. κατοίκων 228.422)

Ἀκολουθεῖ ὁ κατάλογος τῶν χωριῶν καὶ τῶν πόλεων, ὅπου ὑπῆρχαν καὶ λειτουργοῦσαν ἓνα ἢ περισσότερα σχολεῖα. Οἱ ἀριθμοὶ δίπλα στὰ τοπωνύμια δείχνουν τὸ συνολικὸ ἀριθμὸ τῶν μαθητῶν.

Κοριτσά

Βερλένι 40
Βιγλίστα 300
Βίτσικούκι 300
Βορονίτσα 250
Βρανιβίτσα 185
Γιανίτσι 80
Γκούραση 50
Γκράβοςκα 50
Γράψι 155
Ζιτσιάστα 150
Ἰλιόκι 125
Καμενίτσα 80
Κατούντι 65
Κιούτεξα 150
Κοριτσά 2500
Κρέσπανη 50
Λέσνια 35
Λιάβδαρι 30
Μαλιαβέσι 75
Μαριάνι 30
Μίσρασι 25
Μοσχόπολις 390
Μπιελοβόντα 70
Μπόρια 50
Μπουλγκαρέτσι 30
Ντάρντα 350
Ντισνίτσα 100
Ντρένοβο 150
Ἵπαρις 25
Ἵσογία 40
Πανάστι 70
Πενταβίτι 120
Πιόγκρι 150
Πλιάσα 60
Πόγιανη 60
Πολένα 120
Πολόσκα 30
Πούμιζα 25
Ραβάνια 30
Ράμπετς 140
Σβιρίνα 75
Σινίτσα 150
Σίποκα 30
Σούβιανη 50
Σραντοβέρντα 60
Τέροβα 85
Τρεμπίσκα 190
Τρένι 40
Τρέσκα 100
Χοτσιάστα 350

Πογώνι

Πολίτσανη 180
Σκοριάδες 95
Σόπικι 260
Τσάτιστα 115
Χλωμὸ 150

Τεπελένι

Δοσνίτσα 25
Ζέι 110
Κοντοκούκι 40
Λάμποβο Μέγα 150
* Μικρὸ 95
Λέκλα 120
Λιάρνι 40
Νίβανη 70
Ντέρανη 60
Πέστανη 40
Σέπερη 120
Στέπεξι 20
Τόποβα 65
Τριμπούκι 60
Χοντσιάκα 40
Χόστεβα 130

Λεσκοβίκι

* Ἀρτσα 35
Βλάχοι 70
Βλιάσοβο 35
Γερμενί 25
Δελβινάκι 20
Ἵζαρι 30
Κοβαλίτσι 20
Λεσκοβίκι 100
Λιάρνα 25
Μέλιανη 20
Μπομπίσκο 20
Πόντα 25
Ποστένιανη 40
Ροδίχοβο 20
Σέρανη 15
Τσαρέσοβο 45
Τσέρτσικο 30

Χειμάρρα

Βουνὸς 150
Δρυμάδες 230
Κηπαρὸ 210
Κούδεσι 35
Πιλιούρι 40
Τάλασσα (;) 80
Τσόραϊ 30
Χειμάρρα 190

Ἀργυρόκαστρο

* Ἀγ. Νικόλαος 50
Ἀργυρόκαστρο 360
Βανίστα 70
Βλαχογοράντσι 30
Βοδενά 65
Βουλιαράτι 160
Γιουργουτσάδες 105
Γκορίτσα 35
Γκραμμούσιστα 85

Γλίνα 55
Γράψι 95
Δεβρίτσανη 330
Δοξάτι
Δούβιανη 155
Ἐπισκοπή 45
Ἐριντι 50
Ζερβάτι 30
Θεριακάτες 110
Κακαβιά 50
Κακογρανάτσι 40
Κάλεσι 85
Καλογοράντσι 120
Καρυδιά 70
Κλησάρη 45
Κεστοράτι 85
Κοσοβίτσα 230
Κρά 25
Κρίνα 65
Λάμποβο 160
Λιμπόχοβο 115
Λουβίνα
Λόγγος 300
Μέγγουλη 30
Μοσχοχώρι 20
Νόκοβο 90
Παλιόκαστρο 65
Πέπελη 90
Πρόκι 25
Ραντάτι 85
Σαρακινίτσα 65
Σέλιο 90
Σέλτσα 90
Σούκα 65
Σοφράτικα 50
Στεγόπολις 85
Φράστανη 35
Χάσκοβο 40

Δέλβινο

* Ἀγ. Ἀνδρέας 60
* Ἀγ. Βασίλειος 55
* Ἀγ. Σαράντα 50
Βαγκαλάτες 34
Βραμπάτι 50
Βρυώνη 75
Γαρδικάκι 40
Γέρμα 50
Γκράσαντάνη 30
Γράψι 65
Δίβρη 130
Δρόβιανη 280
Ἐλευθεροχώρι 35
Καινούργιο 30
Καισαράτι 16
Κακοδίκι 80
Καλύβια τοῦ Πασᾶ 80
Καραλήμπεη 25
Καραχαντζή 65
Ζαρόκι 60
Κόσταρι 30
Κουλουρίτσα 60
Κρανιά 30
Κρόκι 40

Λατσάτι 25
Λεσνίτσα Ἄνω 95
Λεσνίτσα Κάτω 130
Λοβίνα 50
Λότσοβο 80
Λουνσάτι 20
Μαλίτσανη 20
Μεσοπόταμο 80
Μουζίνα 110
Μούρα 100
Μούσα 25
Νιβίτσα 120
Πάλλη 80
Πέτσα 35
Πιλέρνι 120
Ρομάντζα 30
Σάγιανη 45
Σαρακάτι 25
Σενίτσα 65
Σμίνετσι 20
Σοπίκι 45
Σωτεῖρα
Τρέμουλι 50
Τσάρα 15
Τσερκοβίστα 30
Τσούκα 30
Φοινίκι 45

Κολονία

Γκοστοβίτσι 150
Ἐρσέκα 250
Ἵκινας 200
Κιάπεξι 30
Κρέσοβα 20
Λιούρασι 60
Λουμπόνια 80
Μπαντσιάστα 40
Μπάρμασι 100
Μπέζανι 200
Μπόροβα 300
Μπρόντανη 30
Ἵγκορίσκα 50
Πιλιούσι 30
Πραντιμίστι 30
Ράχοβα 50
Σελενίτσα 30
Σκόροβα 30
Στίκα 100
Τέροχοβα 25

Πρεμετῆ

Βρέζανη 80
Ἐλεούσα 45
Ζέππα 50
Καλιούδι 25
Κοβατσιάτσι
Κομλιάρα 40
Κόσινα 35
Κόσοβα 35
Κούταλη 25
Κρέσοβο 3
Λιμπίβανη 2
Λιούπσκα 30

Λίπα 30
Λισίτσα 30
Μαλέσοβο 60
Μίτσιανη 30

Μπένια 30
Μπούχαλι 70
Νοβοσέλο 25
Ντράσοβα 20

Όγούνιανη 20
Όγρένι 25
Παντελιόνι 45
Σλίμπαρι 30

Στρέμπετσι 45
Τρεμποζίτσι 25
Φράσαρι 80
Χότοβα 45

Ἄν οἱ ἀριθμοί, ποὺ μᾶς δίνει ὁ ἐπίσημος αὐτὸς χάρτης, εἶναι ἐξακριβωμένοι καὶ ἀκριβεῖς, ἢ διαπίστωση γιὰ τὴ Βόρειο Ἡπειρο εἶναι, ἀπὸ τὴν ἀποψὴ μας, πολὺ πλεονεχία ἀπὸ τὴν περίπτωσι τῆς Μακεδονίας. Γιατὶ σὲ μιὰ περιοχὴ πολὺ μικρότερη ἀπὸ τὴ Μακεδονία καὶ σὲ πληθυσμὸ συνολικὸ 228.422, καὶ ἑλληνικὸ 116.810 εἶχαμε 352 ἑλληνικὰ σχολεῖα μὲ 513 δασκάλους καὶ 22.285 μαθητὲς. Καὶ στὴ Βόρειο Ἡπειρο, ὅπως καὶ στὴ Μακεδονία, τὰ σχολεῖα αὐτὰ χτίσθησαν, ἀρματώθησαν καὶ λειτουργοῦσαν μὲ τὴ φροντίδα καὶ τὴ δαπάνη τῶν Ἰδιῶν τῶν κοινοτήτων. Κι αὐτὴ ἡ ἀποκέντρωση καὶ ἀπομόνωση σὰν γιὰ ἀντάλλαγμα ἄλλων μειονεκτημάτων, εἶχε τὸ καλὸ ὅτι

ὅπως καὶ πλεονεχία σημειώθηκε, βοηθοῦσε τὴν ἀνάπτυξη τῆς πρωτοβουλίας τῶν κοινοτήτων καὶ ἐκέντριζε τὴν ἀμιλλα μεταξὺ τοῦς στὸν ἀγῶνα τῆς πνευματικῆς καλλιέργειας. Αὐτὴ ἡ πολὺχρονη καὶ πολὺμοχθη προσπάθεια δημιούργησε τόσα λαμπρὰ πνευματικὰ κέντρα στὴ Μακεδονία καὶ στὴν Ἡπειρο. Καὶ πιστεύω, πῶς, ὅποια κι' ἂν θὰ εἶναι ἡ ἐκβαση τῆς τιτανικῆς δοῦς καὶ τραγικῆς γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα διεκκυστίνδας τῶν «Μεγάλων» στὰ Βαλκάνια, ὁ Ἑλληνισμὸς θὰ ἐξακολουθήσῃ μὲ τὴν ἴδια ζωντάνια, μὲ τὸν ἴδιο παλμὸ τὴν ἐκπολιτιστικὴν τοῦ δράση στὴ χερσόνησο αὐτὴ ποὺ ἀποτελεῖ τὴ γέφυρα Ἀνατολῆς καὶ Δύσης.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Δόσε μου ἀπόψε νὰ σοῦ πῶ τὴν κύκνεια προσευχή μου
στηρίζοντας τὸ ἀντίστηλο τῆς πίστεως στὴν ψυχὴ μου,
ὅποιε θεέ, μ' ὅποι' ὄνομα, μ' ὅποια μορφὴ, καὶ κάμε
μπροστά σου ἀπόψε σὰν παιδί δώδεκα χρόνων νᾶμαι.

Ἡ Σκαλωσιὰ ποὺ ἀνέβηκα γιὰ νὰ σὲ φτάσω, νά τη!
τειράνηλη κι ὑψώνεται μεσ' τὰ γαλάζια πλάτη
ἡ Γνώση ποὺ τὴν στήριξε φωτιά ἔναι καὶ μὲ καίει
καὶ στὰ θεμέλια ἕνα παιδί δώδεκα χρόνων κλαίει.

Καὶ σ' ἔφτασα καὶ σ' ἄγγιξα καὶ σ' εἶδα· κ' εἶμαι τώρα
γυμνός! Γυμνός σὰν ἔρημη, σὰν κουρσεμένη χώρα,
σὰν δέντρο ποὺ τὸ χτύπησεν ὁ κεραυνὸς καὶ σάμπως
ἐτοιμοθέριστος γυμνός πυρπολημένος κάμπος.

Γυμνός! Μ' ἂν τὴν πορφύρα σου σκληρὰ ξέσκισα, πλάνη,
γιὰ μέ, γιὰ μένα κράτησα τ' ἀγκαθωτὸ στεφάνι
ποὺ τ' ἄβουλα μοῦ πλέξανε, τὰ τυφλωμένα πλήθη
—στεφάν' ἀκάνθινο γιὰ μέ, σταυρὸ γιὰ τὴν Ἀλήθεια.

Καὶ γκρεμιστὴς σου κι' ἀρνητὴς καὶ τῆς Ἀλήθειας μύστης
μέσα μου σέρονω τὸ κενὸ μᾶς γκρεμισμένης Πίστεως
μοῦ ἔγινε ξένη τῶν ἀπλῶν ἀνθρώπων ἡ γαλήνη,
ποὺ μόνο Πίστη ἀσάλευτη σὲ κάποια πλάνη δίνει.

Τώρα βραδυνάζει κι' εἶν' ἀργὰ πολὺ γιὰ νὰ γυρίσω
Φύγαν τὰ πλοῖα, γκρέμισαν καὶ τὰ γεφύρια πίσω
Σειρήνα ἡ Γνώση τὸ σοφὸ τραγοῦδι της μοῦ λέει,
Μὰ στὴν καρδιά μου ἕνα· παιδί δώδεκα χρόνων κλαίει

ΓΙΩΡΓΟΣ Μ. ΦΙΛΙΠΠΑΣ